

Emléktörténetek a Beimel és Kozma régi pesti nyomdákról

Szerkeszti: Gécs Béla

A török kiűzése után Gutenberg mestersége, a nyomdászat 1723 után kezdett teret hódítani Budán, ahol négy officina létesült. Pesten a főváros szívében 1756-ban kezdtek a nyomdák feltünderezni, köztük a Beimel–Kozma Vazul nyomda is megkezdte működését.

Pesten a Zöldkert utcában, a neves pozsonyi nyomdatulajdonos, Patzko Ferenc Ágoston 1788-ban nyitott és vezetett jó hírű nyomdát. Utóda, fia Patzko Ferenc József szabad szellemű, jó irodalmi érzékkel vitte tovább a nyomdát 1806-ig. Halála után özvegye Jozefa próbálkozott működtetni a nyomtatóműhelyt, tőle leánya Franciska kezébe került a pesti Patzko nyomda.

BEIMEL NYOMDA

Beimel József 1798-ban Rév-Komáromban született. A könyvnyomtatás mesterségét a budai Egyetemi Nyomdában tanulta. Kezdetben Szegeден nagybátyja Grün Orbán nyomdájában tevékenykedett, akinek Eleonóra Borbála leányával kötött házasságot és hozományul 1820-ban megkapta Grün Esztergomban lévő nyomdáját, amely Beimel néven lett szabadalmazva. Az 1821 és 1850 között működő Beimel nyomda nyomtatóprése alól főképpen katolikus egyházi nyomtatványok sokasága, valamint könyvek, évkönyvek, naptárak, színlapok, Petőfi-versek kerültek ki. Házassága rövid életű, felesége 1829-ben elhunyt. Nem ismert, hogy került Beimel kapcsolatba a pesti Paczko Ferenc József jó hírű nyomdatulajdonossal, akinek Franciska nevű lányát vette nőül és Patzko özvegyétől, Jozefától, azaz anyósától tizenkétezer ezüst forintért megvette a pesti Patzko nyomda tulajdonjogát.

Az egykor jól működő nyomda vezetésével Beimel nemigen boldogult. A már korszerűtlen berendezésű nyomda és a rosszul fizetett segédei sem törekedtek színvonalas, minőségi munkára. Nem volt nagystílusú ember Beimel. Krónikás ado-

mák maradtak, szólnak róla, hogy fukarsága ellenére jó néhányan becsapták.

Tiszteletre méltó egykori krónikásunk, Firtinger Károly jegyezte fel az alábbi Beimellel kapcsolatos, érdekes és különleges 170 éves történetet. „Az 1850 körüli időből, amikor nálunk még csak hírből volt ismert a vasból gyártott gyorsajtó. Egy Platzer nevű nyomtató munkása elhitette vele, hogy a vas-gyorsajtók nem érnek semmit, mert »megeszik a betűt«. Hanem majd ő csinál egyet fából: az majd gyorsan dolgozik, s a betűt nem fogja rongálni. Részletekben jó négyezer forintot szedegetett ki a találmányára Beimeltől. Akinek nagyon imponált a fából való, szépen össze-vissza csiszolt masina, csak épp, hogy az üzembe helyezés napját várta keservesen. Amikor ez is elérkezett: Platzer egy nagyalakú, sűrű szedésformát lőtt be a fa-fundamentumra. Azután nekilátva négy markosabb fiút állított a szintén fából való hajtókeréknek: az egyetlen

tölgycsapóval faragott, óriási nyomóhenger alá akarta hajtani a formát. Nehezen ment, a négy fiú összeszedte minden erejét. Egyszerre ezután szörnyűséges recsegés-ropogás hallatszik, a »gép« csapágyai sorra töredeznek s a nyomóhenger is kilódul a helyéből, széjjelrúgva, tönkrezúva a betűt és mindent, amihez hozzávágódik... Ez volt Pest városa legelső fa gyorsajtójának és Beimel négyezer forintjának szomorú vége.”

„Beimel nyomdája 1852-ben véglegesen beszüntette működését és berendezése, mint ócska, hasznavehetetlen lim-lom került a házalók kezeibe”, írta Firtinger Károly a kor szakfolyóiratában, a Grafikai Szemlében.

A Beimel nyomda adósságai egyre nőttek, s 1846-ban kénytelen volt műhelye felét átadni fő hitelezőjének, Kozma Vazulnak, aki az 1840-es években a pesti nagykereskedői kar egyik kiváló tagja, papírgyár és raktár tulajdonosának.

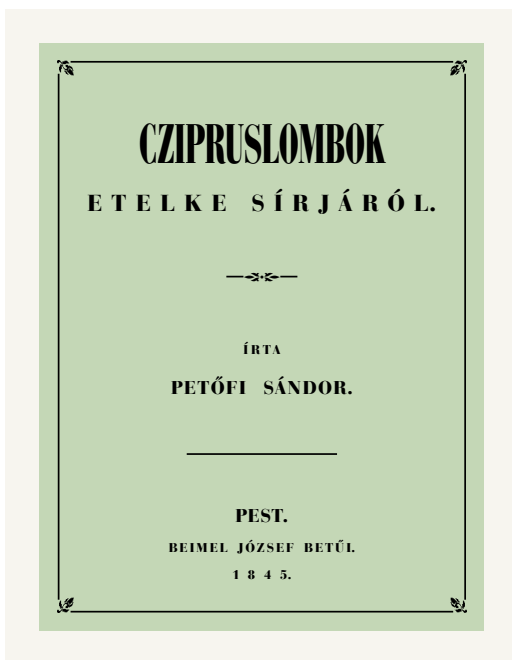
A BEIMEL–KOZMA NYOMDA KIÁLTÁSA A SZAKMAI BECSÜLETÉRT

(Beimel neve egyelőre azért szerepel Kozmáéval együtt, mert neki nem volt szakmai kiváltságlevele – így Kozma nyomdaként nem vihette a céget.)

A csődbe jutott Beimel nyomdát Kozma Vazul modernizálta. Végleg kidobatta a fapréseket, két gyorsajtót vásárolt, betűöntő műhelyt létesített. Jeles szakemberekkel elsőrangúvá emelte a nyomdát. Alkalmazta Huszk János tehetséges betűszedő és fametszőt, valamint Kocsi Sándort, a Debrecenben tanult nyomdászt, aki Bécsből tért vissza Pestre. A kitudó nyomdász lett a nyomda szedő-nyomó vezetője, később üzletvezetője. A nyomda felszerelése ez időben három gyors- és három vassajtó, négy ódon, nyikorgó faprés. A személyzet 18 szedő, 6 szedőtanonc és 9 nyomóból állt.

A nyomda kiadványai a „Magyar Emléklapok 1848–49” és folytatásként a „Magyar Írók Füzetei”. 1850-től megindultak a nyomdát ért rendőri zaklatások. A cenzúra betiltotta a „Pesti Röpívek”, később a „Protestáns Lelkészi Tár” és még számos egyéb lapokat.

A Beimel és Kozma nyomda 1857-ben maradandó emléket állított magának a hazai nyomdástörténetünkben a Szent István Társulat által kiadott „Szent Erzsébet legenda” című díszmunka előállításával. Az ötvenes évek végén Beimel

József megszűnt mint társtulajdonos, és visszavonult a magánéletbe. Halálának dátuma pontosan nem ismert, lehet, hogy az 1860-as évek végén vagy az 1870. évben ért véget élete. A nyomda 1862-ben változott át egyedül Kozma Vazul nevére, miután kitanulta a nyomdász-nyomó mesterséget. A jól menő, hosszú időn át sikeres nyomda hanyatlani kezdett. A Kozma Vazul nyomda ezen időben már folyton pénzületi zavarokkal küszködött és az 1864. év vége felé bekövetkezett a válság, s a nyomda csődbe jutott. Kozma Vazul otthagya a nyomdát, mely nagy vagyonát felemészthette, és a még hátralévő éveit nagy ínségben tengette. A Jókai Mór kiadásában megjelent „Életképek” című lapban Törs Kálmán az alábbi sorokban búcsúzik el az érdemes férfiútól: „Kozma Vazul könyvnyomda tulajdonos a legnemesebb író- és emberbarátok egyike, önzetlen pártfogója és segélyezője, szakmai elismerésének bizonyossága, hogy 1862–1863-ban ő lett az első elnöke a Segélyező Egyletnek, meghalt 1876. szeptember 23-án a Rókus kórházban. Tíz éven át viselte a csőd kellemetlenségeit és terheit panasz nélkül. Ebédjén kívül, melyet ez idő alatt naponként Lauka Gusztáv családi körében töltött el, minden örömet s kényelmet nélkülözött. Halála előtt néhány nappal Kozma az ebédnél mosolyogva mondta: „Szébb napok kezd-

nek felém mosolyogni, az én szabadulásommal. Gusztkám a nagy gondtól magát is megszabadítom.” E ködképek egy csendes, de nehéz végső sóhajban örökre elmosódnak.

A Beimel–Kozma nyomda 34 éves hányatott és mégis sikeres munkálkodása őrződik a pesti nyomdászat elfeledett, de mégis veretes lapjain.

A NYOMDA UTÓÉLETE

Az egykor Beimel–Kozma nyomda 1865-ben Érkövy Adolf, Galgóczy Károly és Kocsi Sándor tulajdonába került egy éven át, de 1866-ban Kocsi Sándor egyedüli birtokosa a nyomdának, amelyben még a régi nyomdász szellem volt az uralkodó. De már véget ért mindörökre és beköszöntött új arcaival, amint a fővárosban gyorsan kezdtek szaporodni az új nyomdák – vége lett a „régijó világnak”. Helyébe lépett a rideg létért való küzdelem.

Kocsi Sándor is, habár a régi idők embere volt, bekerült az újkorba, és mint nyomdatulajdonos ugyan tartotta magát a közösen megállapított árszabályhoz, de a személyzettől rendet és jó munkát követelt. A helyét megálló és szorgalmas munkát megbecsülte, hiszen ő is mint szedő-gépmester egyik kitűnősége volt a szakmának. Nyomdája jövedelmei kielégítették szerény igényeit és agglény létre nem is törekedett egyébire.

Kocsi Sándor 1883. szeptember 5-én történt halálával a nyomda, mely jó és rossz viszonyok között dicséretesen megállta a helyét, megszűnt.

„A nyomda berendezése ügynökök által széthordatott, úgy hogy ma már nyoma sincsen, emléke azonban élni fog, amíg csak magyar nyomdászat létezik.”

E mondattal emlékezett Kocsi Sándorra Firtinger Károly (1847–1902) könyvnyomtató és szakíró, aki munkásságával szolgálta megismertetni a szakmánk régmúltjának történetét.

